

1986. GADĀ IESNIEGTO PROJEKTU SARAKSTS

P = piešķirums

1. Anšlava Eglīša un Andreja Jansona dziesmu spēles „Homo Novus” uzvedums Austrālijā. Austrālijas latviešu 36. Kultūras dienu rīcības komiteja — Adolfs Borkus (atbalsts uzveduma sarīkošanai). \$2,750 P
2. Baltijas Studiju fonds. Dr. Jānis Peniķis (atbalsts Baltijas Studiju fondam AABS darbības veicināšanai). \$10,000 P
3. Trimdas periodikas rokasgrāmata. Dr. Austrā Rudzīte (atbalsts rokasgrāmatas pārrakstīšanai mašīnrakstā). \$17,990 P
4. „Uz Zviedriju 1944./45. gadā — simts pārbraucēju atmiņas”. Valentīne Lasmane (atbalsts grāmatas izdošanai). \$3,000 P
5. Latviešu skautu un gaidu 5. Lielās nometnes „Draudzības lokā” piemiņas izdevums. Ilze Smidchene (atbalsts piemiņas izdevuma izdošanai). \$3,500 P
6. Herdera Institūta materiālu mikrofilmēšana. Dr. Andrejs Plakans (atbalsts Herdera Institutā atrodošos Latvijas Valsts Vēstures Arhīva materiālu saglabāšanai). \$3,000 P
7. „Latvijas neatkarības noriets 1939./40. gadā (Finis Lettoniae)”. Vilis Skultāns (atbalsts manuskripta sagatavošanai). \$6,000 P
8. „Baltu zemes šodien” — skatu materiāls par Latviju un Lietuvu šodien. Alfrēds Stinkurs (atbalsts nupat no Latvijas izvestu plašu slīdīšu un fotografiju materiālu pārfotografēšanai un sakārtošanai izrādēm). \$3,000 P
9. Austrumkrasta vasaras vidusskolas Beverīnas rotkalšanas darbnīca. Dace Gulbe (atbalsts darbnīcas iekārtošanai). \$2,000 P
10. Rietumkrasta vasaras vidusskolas Kursas valodas laboratorijas iekārtošana. Daira Cilne (atbalsts laboratorijas ierīču iegādei). \$2,000 P
11. Apvienots tautas dziesmu tekstu un melodiju izdevums. Dr. Irēna Dunkele (atbalsts izdevuma sagatavošanai). \$4,000 P
12. Manuskriptu saliekamās mašīnas (laser printer) iegāde. Biruta Zommere (atbalsts aparātūras iegādei). \$4,000 P
13. Saglabāsim vērtības. Staņislavs Duļevskis (atbalsts maza metiena grāmatu iespiešanai). \$4,000 P
14. „Edites Hauzenbergas-Šturmas vēstules Jānim Rudzītim 1947-1970”. Jānis Krēsliņš, sen. (atbalsts grāmatas izdošanai). \$3,500 P
15. „Struktūrālās un ekonomiskās pārmaiņas Latvijas lauksaimniecībā zem Padomju Savienības okupācijas”. Dr. Juris Zuševics (atbalsts rakstu krājuma materiālu sakopošanas un manuskripta sagatavošanas izdevumu segšanai). \$1,200 P
16. Profesora Jāņa Siliņa kapitāldarbs „Latvijas māksla 1800-1970”. Prof. Jānis Siliņš (atbalsts grāmatas trešā sējuma (1940-1970) iespiešanas izdevumu segšanai). Latviešu Fonda padomes iesniegts projekts. \$5,000 P



1. ANŠLAVA EGLIŠA UN ANDREJA JANSONA DZIESMU SPĒLES „HOMO NOVUS” UZVEDUMS AUSTRĀLIJĀ

Atbalsts uzveduma sarīkošanai.

DARBA VEICĒJI: Austrālijas latviešu 36. Kultūras dienu rīcības komiteja, priekšsēdis Adolfs Borkus, 12 Third Avenue, St. Peters, South Australia, 5069, Australia.

ADOLFA BORKUS SNIEGTAIS PROJEKTA APRAKSTS: Anšlava Egliša un Andreja Jansona dziesmu spēle „Homo Novus” ir ļoti interesants un vērtīgs jaunums latviešu teātra pūrā. To nedrīkstētu atstāt aizmirstībai. Austrālijā, it sevišķi jauniešu vidū, radusies liela interese par šīs dziesmu spēles uzvešanu Adelaidē. Lai realizētu „Homo Novus” tapšanu, ir jāiet pāri Adelaides robežām, iesaistot labākos no Austrālijas latviešu talantiem, it sevišķi no jaunākās paaudzes. Tiek izmeklēti piemēroti tēlotāji, dziedātāji un pārējais personāls. Viņi visi saplūdis nometnē „Dzintari” pie Adelaides, lai prof. Māra Ubāna vadībā 14 dienās, strādājot 12 stundas dienā, šo uzdevumu sagatavotu. Tās nav mazas prasības; bez tam vēl klāt nāk ceļa naudas un uzturēšanās izdevumi, kas daļēji pašiem jāsedz. Tā kā lielākā daļa dalībnieku nāk no skolu jaunatnes bez ienākumiem, tad viņiem jāpalīdz finansiāli. Prof. M. Ubāns sedz savus ceļa izdevumus no Amerikas uz Austrāliju un atpakaļ. Tāpat viņš neprasa honorāru, bet ir karsts šī projekta aizstāvis.

Ir nodomāts „Homo Novus” sniegt trijās izrādēs Adelaidē, 36. Kultūras dienu laikā, t.i. 1986. gadā no 26. līdz 31. decembrim, kur to varēs noskatīties apmeklētāji no visiem Austrālijas centriem. Māris Ubāns ir izvēlējis augsta standarta galvenos tēlotājus, tāpat dekoratoru un choreografu, un par diriģentu pašu komponistu Andreju Jansonu, tā nodrošinādams patiesi vienreizēji labu uzvedumu.

SAIMNIECĪBA: No LF prasa \$2,750.- kā neatmaksājamu piešķirumu ceļa un apmešanās izdevumiem, telpu īrei un dekorācijām, orķestra izdevumiem, administrācijai un nošu drukāšanai ar kopējo budžetu \$22,250.-.

ATSAUKSMES: Aleksandrs Arvīds Zariņš, LF pārstāvis Austrālijā: „Mūsu kultūras dienās apmeklētāji ierodas no visa kontinenta un arī no aizjūras. Sagatavošanā iesaistīti augstas kvalitātes mākslinieki no ASV — būs arī liela nozīme atsvešināšanās precesa mazināšanā. „Skripti” nenoliedzami sevišķi ieinteresēs jauniešus, kas lielā skaitā piedalīsies uzvedumā un arī būs skatītāju vidū, lasīt vēl citus autora darbus un par latviešu literāturu vispār. Pazīstot kultūras dienu rīcības komitejas priekšsēdi A. Borku, varu liecināt, ka organizēšana un kalkulācijas ir pārdomātas un reālas.”

Prof. Jānis Priedkalns: „Dziesmu spēle „Homo Novus” ir jauna bagātība latviešu teātra mākslas pūrā. Projekts uzvest dziesmu spēli Austrālijā ir tā sajūsminājis latviešu jaunos topošos aktierus, ka, blakus galvenajiem tēlotājiem un ievērojamam režisoram, dziesmu spēlē tagad paredzēts lielā skaitā iesaistīt latviešu skolu un studējošo jaunatni. Uzvedumā piedalās arī profesionāls orķestris. Aicinu

Latviešu Fondu atbalstīt šo jaunatnes sajūsma piedalīties vērtīgajā kultūras pasākumā. Dziesmu spēles sagatavošanas darbs notiks Austrālijas latviešu jaunceltajos „Dzintaros”, kur latviskais gars valda stiprs un valoda skan tīra. Uz izrādēm sagaida arī daudz ārzemju viesu, ieskaitot PBLA valdes locekļus, kas Adelaidē pulcēsies savā sēdē.”

2. BALTIJAS STUDIJU FONDS

Atbalsts Baltijas Studiju fondam AABS (Baltijas Studiju Veicināšanas apvienības) darbības veicināšanai.

DARBA VEICĒJI: Darbu koordinē AABS birojs valdes pārraudzībā. Projektu pieteicis AABS sekretārs/kasieris Dr. Jānis Peniķis, 1214 East Belmont Avenue, South Bend, Indiana, 46615.

JĀNA PENIĶA SNIEGTAIS PROJEKTA APRAKSTS: Latviešu Fonda ieguldījums Baltijas Studiju fondā (BSF) palīdzēs nodrošināt nākotni zinātniskam darbam rietumos par Latviju un pārējām Baltijas valstīm, tautām un vēsturi. Līdzšinējais darbs noritējis ar entuziasmu, bet bez drošas finansiālas bāzes: AABS darbinieki strādājuši bez algas un zinātniekiem trūcis atbalsta pētniecības darbiem. Tas tāpēc, ka šis ir jauns studiju lauks, kas vēl nav nodrošinājis līdztiesības universitātēs un citās pētniecības iestādēs. Lielai daļai speciālistu Baltijas studijas var būt tikai blakus nodarbošanās. Nesena analīze liecina, ka atbalsts no ārpuses ir absolūti nepieciešams. BSF izveidots, lai nodrošinātu šo atbalstu. Tā ienākumus izlietos, (1) lai uzturētu *Journal of Baltic Studies*, kas pauž jaunākos pētījumus zinātniskai pasaulei; (2) lai veicinātu un atbalstītu citas publikācijas Baltijas studiju laukā; (3) lai ar sēklas naudām veicinātu plašāku pētniecības projektu izstrādāšanu un līdzekļu sagādi pētniecībai; (4) lai profesionālizētu AABS biroja darbu. BSF vajadzību ieskatījusi ASV valdības iestāde National Endowment for the Humanities (NEH) un uz plaša iesnieguma pamata piešķirusi BSF izveidošanai \$50,000.- ar noteikumu, ka AABS trīs gadu laikā jāsaģādā trīsreiz tik daudz. LF devums būtu \$10,000.-, jeb 6.6% no savācamās summas; līdzīgas summas AABS pieprasa no lietuviešu un igauņu fondiem. Pieskaitot ar LF devumu iegūto NEH daļu un augļus, LF ieguldījums BSF trīs gadu laikā sasniegs ap \$15,000.-. Kopā ar citiem ziedojumiem tas gādās, lai Latvijas vārds arī turpmāk skanētu rietumu zinātnieku ausīs un apziņās.

SAIMNIECĪBA: No LF prasa \$10,000.- kā neatmaksājamu piešķirumu augšā aprakstīto mērķu sasniegšanai. \$120,000.- dotu AABS līdzekļu vākšanas kampaņa, \$50,000.- NEH sēklas nauda, \$20,000.- lietuviešu un igauņu fondi.

ATSAUKSMES: Biruta Abula, ALA Kultūras biroja vadītāja: „AABS vissekmīgāk populārizējusi rietumu pasaulē latviešu vārdu, veic internacionāli atzītus pētījumus, plaši pazīstama, stabila, aktīva zinātnieku, pētnieku, un mācības spēku apvienība. Ikviens latvietis var būt lepnis un pateicīgs šiem nopietnā darba darītājiem. AABS

visus iecerētos pasākumus nevar veikt ar brīvprātīgo atbalstu, izdevumi arī palielinās. Baltiešu zinātnieki ir pelnījuši mūsu atzinību un arī finansiālo atbalstu, tā nodrošinot akadēmiskās pasaules izpratni. AABS ir ar tālejošu nozīmīgumu mūsu tautas nākotnes veidošanā."

Dr. P. Norvilis, Latviešu Akadēmisko Mācībspēku un Zinātnieku apvienības un Latviešu Humānitāro Zinātņu asociācijas vicepriekšsēdis: „Baltiešu zinātnieku kopējs forums vislabāk ir varējis pievērst visas pasaules zinātnieku uzmanību arī latviešu un Latvijas problēmām, un šobrīd latvieša vārds ir labi pazīstams šajās aprindās; arī pētniecības kvalitāte pacelta visai augstā līmenī. AABS materiālo iespēju uzlabojums ievērojami palīdzēs turpināt latviešu zinātnieku rosmes nākotnē."

Dr. Līga Ruperte, PBLA Izglītības padomes priekšiece: „AABS ir vienīgā organizācija, kuŗa zināšanas par latviešu lietām paceļ akadēmiskā līmenī; no Baltijas studiju pētījumiem iegūst visa latviešu sabiedrība. BSF jāatbalsta ar visiem iespējamiem līdzekļiem, lai paplašinātu zināšanas un izpratni par baltiešiem, gan pašu, gan patvēruma zemju sabiedrībās."

3. TRIMDAS PERIODIKAS ROKASGRĀMATA Atbalsts trimdas periodikas rokasgrāmatas pārrakstīšanai mašīnrakstā.

DARBA VEICĒJA: Dr. Austrā Rudzīte, Minsteres Latviešu ģimnazijas bibliotēkare un arhivāre, Weinburgstr. 52-24, 4400 Münster, West Germany.

LCK SAIMNIECĪBAS NOZARES VADĪTĀJA J. APIŅA SNIEGTAIS PROJEKTA APRAKSTS: Rokasgrāmatu paredzēts izdot latviešu valodā, ar kuŗas palīdzību būtu iespējams sistematiski un ātri orientēties par pēckāŗa trimdas laika periodikas tematu un autoriem. Pēc šī darba jau ilgu gadu strādājis latviešu literātūras krājējs un pētītājs Alfreds Stāks. Viņš chronoloģiskā secībā sakāŗtojis un izvērtējis trimdas periodiku no 1944. līdz 1976. gadam. Nāve viņa darbu pārtraukusi, tādēļ nepieciešams darbu turpinātājs, kas savāktos materiālus papildinātu un sagatavotu iespiešanai un izdošanai.

Viņa uzsāktu darbu turpinot, sistematiski jāizlasa, jāpārkāŗto un jāpārraksta atstātās 72 klades, resp. 9000 lpp., viss jāsgatavo tā, lai darbu varētu iespiest.

Šāda rokasgrāmata būtu vērtīga vēsturniekiem, literātūras zinātniekiem, valodas pētniekiem, kā arī politiķiem, kas nodarbojas ar Latvijas un Baltijas pagātnes politiskajām problēmām.

Manuskripta sakāŗtošanai vajadzīgi divi darba gadi. Šo darba laiku vācu valdība neatbalsta, bet rokasgrāmatas iespiešanai sagaidāms pabalsts. Trimdas periodikas rokasgrāmata ir vajadzīga visiem tiem rakstītājiem un runātājiem, kas apcerē latviešu garīgo, politisko un saimniecisko dzīvi dzimtenē visos laikos, tāpat trimdā. Mums trimdā, sevišķi pirmajos gados, bija cilvēki — aculiecinieki un speciālisti savās nozarēs. Tie visi rakstīja trimdas presē. No tās mēs varētu pasmelties, ja mums būtu saraksts, kas kur atrodams!

SAIMNIECĪBA: No LF prasa \$17,990.- kā neatmaksājamu piešķirumu, lai pārrakstītu materiālu no rokraksta

mašīnrakstā. LCK šādi līdzekļi nav pieejami.

ATSAUKSMES: Ilga Grava, Minsteres Latviešu ģimnazijas direktre: „Stāka klades ir vienreizīgs ziņu avots; pašreizējā stāvoklī šīs klades nav izmantojamas, arī papīrs drīz sairs. Dr. Rudzīte šo projektu ir uzmanīgi plānojusi; varam palauties, ka darbs tiks laikā paveikts, būs kvalitatīvi labs un attiecīgi kalpos savam mērķim."

Ādolfs Šilde, mag. iur.: „Ierosinājums pelnī vislielāko ievēribu. Trimdas sākuma gados varējām lepoties ar ievērojamu presi; parādījās redzamu latviešu kultūras darbinieku raksti ar paliekamu nozīmi. Tagad atduramies uz grūtībām apzināt viņu atstātos darbus — iespiestais nav tikpat kā pārredzams. Ja izdotos ar LF atbalstu iegūt mašīnrakstā tos rūpīgos rādītājus, ko sava mūža laikā sastādījis A. Stāks, tad jau tas pavērtu durvis tālākajam, atvieglojot pašreizējiem kultūras darbiniekiem un bibliotēkām darbu."

4. „UZ ZVIEDRIJU 1944./45. GADĀ — SIMTS PĀRBRAUCĒJU ATMIŅAS”

Atbalsts grāmatas izdošanai.

DARBA VEICĒJA: Valentīne Lasmane, redaktrise, Kru-thornsvagen 11 B, 191 53 Sollentuna, Sweden.

VALENTĪNES LASMANES SNIEGTAIS PROJEKTA APRAKSTS: Latviešu pārbraukšana uz Zviedriju līdz šim (pēc 40 gadiem) ļoti maz dokumentēta. Vecākai paaudzei izmirstot, no viņiem iegūtās mutvārdu liecības var dot izkaisītajai jaunākai paaudzei zināmu ieskatu šai Latvijas vēstures posmā. Rīgā izdots Grīguļa romāns izgaismo šī laika darbību savā politiskā virzienā. Es esmu savākusi pāri par 100 intervijas, atmiņu pierakstus un dienasgrāmatas no tā laika cilvēkiem; arī pati biju iesaistījusies Kurzemē bēgļu pārvešanas akcijā. Esmu iecerējusi to vairāk kā lasāmvielu, nevis kā vēsturisku darbu, lai gan vēsturniekiem te būs daudz materiālu, uz kā balstīties. Manuskripts ir jau sagatavots.

SAIMNIECĪBA: No LF prasa \$3,000.- kā neatmaksājamu piešķirumu; tas segtu apmēram pusi no izdošanas izdevumiem, pārējais nāktu no personīgiem līdzekļiem un privātiem ziedojumiem.

ATSAUKSMES: Imants Freimanis, Zviedrijas Latviešu Centrālās padomes valdes priekšsēdis: „V. Lasmane bija 1944. un 1945. gadā Kurzemes krastā viena no galvenajām personām bēgļu akcijā, to laivas sūtot uz Zviedriju. Dažkārt tas norisinājās ļoti drāmatiskos apstākļos. V. Lasmane mums Zviedrijā un arī Minsteres latviešu skolā ir labi pazīstama kā laba audzinātāja, aktīva sabiedriskā darbiniece un laba literāte. Viņas savāktais liecinieku krājums par bēgšanu uz Zviedriju būs labs vēstures materiāls par mūsu tautas šo vēstures posmu."

Ilga Grava, Minsteres Latviešu ģimnazijas direktre: „Pazīstu Lasmaņa kundzi kā apzinīgu, mērķtiecīgu plānotāju, jo viņa bija mūsu skolas latviešu valodas skolotāja, un arvien vēl palīdz, it sevišķi jaundibinātajā Sabiedriskā zinību institūtā. Nesen iznāca Valentīnes Lasmanes mācību grāmata latviešu valodai „Latviešu valodas mācība”. Tā ir ļoti teicama sakāŗtota, arī vairākās valodās

pārceļta. Ļoti lūdzu piešķirt Valentīnei Lasmanei vajadzīgos līdzekļus, jo viņas iecerētā grāmata būs vērtīgs vēsturisks dokuments."

5. LATVIEŠU SKAUTU UN GAIDU 5. LIELĀS NOMETNES „DRAUDZĪBAS LOKĀ” PIEMIŅAS IZDEVUMS

Atbalsts piemiņas izdevuma izdošanai.

DARBA VEICĒJI: Skautu nometnes rīkotājs Jānis Zaļums, gaidu nometnes rīkotāja Ilze Smidchene, izdevuma redaktrise Elisa Freimane; I. Smidchene, 4932 North Bell Avenue, Chicago, Illinois, 60625.

ILZES SMIDCHENES SNIEGTAIS PROJEKTA APRAKSTS: Latviešu skautu un gaidu 5. Lielās nometnes „Draudzības lokā” piemiņas izdevums iecerēts kā liela formāta brošeta, apmēram 150 lappušu bieza grāmata. Tajā būs sīks nometnes apskats, kā rakstos, tā arī — galvenokārt — krāsu un melnbaltos foto attēlos.

Nometne notiks 1987. gadā no 22. līdz 30. augustam Amerikas skautu organizācijas īpašumā dienvidrietumu Mičiganā. Ceram, ka nometnē ieradīsies ap 500 latviešu skautu un gaidu no visas brīvās pasaules. Tie dzīvos septiņās apakšnometnēs (guntiņas, mazskauti u.t.t.). Izdevums atspoguļos iekārtu, ikdienas gaitas, nodarbības un notikumus katrā no šīm apakšnometnēm, kā arī visas nometnes kopīgās ceremonijas un īpašos notikumus.

Izdevumu paredzēts iespiest apmēram 700 eksemplāros izdalīšanai pa vienam eksemplāram katram nometnes dalībniekam, bez tam — ieinteresētām bibliotēkām un organizācijām.

SAIMNIECĪBA: No LF prasa \$3,500.- kā neatmaksājamu piešķirumu piemiņas izdevuma izdošanai. Izdevuma budžets aprēķināts uz \$7,000.- Starpību segs nometnotāju dalības maksas un sabiedrības atbalsts dažādu ziedojumu un piešķirumu veidā.

6. HERDERA INSTITŪTA MATERIĀLU MIKROFILMĒŠANA

Atbalsts Herdera Institutā atrodošos Latvijas Valsts Vēstures Arhīva materiālu saglabāšanai.

DARBA VEICĒJI: Herdera Institutā bibliotēkārs-lietpratējs G. Wörsters ar palīgiem — arhīvu speciālistiem; A. Plakans, 2015 Cessna Street, Ames, Iowa, 50010.

PROF. DR. ANDREJA PLAKANA SNIEGTAIS PROJEKTA APRAKSTS: 1940./41. gadā, sakarā ar baltvācu repatriēšanos no Latvijas, baltvāciešiem bija atļauts mikrofilmēt lielu daļu no Valsts Vēstures Arhīva materiāliem. Šīs 45 gadu vecās mikrofilmas pašreiz atrodas J. G. Herdera Institutā, Mārburgā, Rietumvācijā. Herdera Institūts, kas kādreiz atradās Rīgā, pašlaik ir viens no galveniem Vācijā esošiem Austrumeiropas vēstures pētniecības centriem. Institutā speciālisti aplēš, ka mikrofilmu ruļļos ir apmēram kādi 500,000 atsevišķu materiālu lappušu uzņēmumi, vairumā par Latvijas teritorijas vēsturi pirms 20. g.s. Tas nozīmē, ka šī ir vienīgā kolekcija brīvajā pasaulē, kurā, bez Maskavas starpniecības, ir

pieejami pašreizējā Rīgas Vēstures Arhīvā esošie dokumenti. Pirms 1978. gada, līdz kuŗam mikrofilmas varēja samērā brīvi lietot, tās izlietojuši latviešu vēsturnieki (E. Dunsdorfs, A. Plakans, u.c.), kā arī vācu vēsturnieki, rakstot un pētot Baltijas „gubernu” vēsturi. Kolekcijā var atrast tādus retumus kā 18. un 19. gadusimteņu dvēseļu revīzijas (kuŗās Kurzemes un Vidzemes iedzīvotāji uzskaitīti pēc vārdiem, sētām, muižām, u.t.t.); arklu revīzijas no 17. un 18. gadusimteņiem, kas ir galvenie oriģinālavoti latviešu saimniecības un demografijas vēsturei šai laikmetā; luterāņu baznīcas virsvaldes apraksti par atsevišķām latviešu draudzēm; kā arī pilsētu, muižu un tiesu arhīvi. Tagad, 1986. gadā, mikrofilmas ir tik tālu novecojušās, ka, lai tās varētu lietot, tās vispirms ir jāattīsta kā papīra loksnes („hard-copy”) un jāiesien. Herdera Institūts šo darbu ir jau uzsācis ar saviem līdzekļiem, bet ierobežotu budžetu dēļ, attīstīšana un iesiešana iet ļoti lēni. Starplaikā, mikrofilmas var izlietot tikai izņēmuma gadījumos.

Latviešu Fonds varētu šo oriģinālavotu („primary sources”) pieejamību latviešu vēsturniekiem veicināt ar \$3,000.- piešķirumu Herdera Institutam mikrofilmu attīstīšanai un materiālu iesiešanai. Bibliotēkārs-lietpratējs G. Wörsters, kuŗš ar šīm mikrofilmām ir nostrādājis apmēram desmit gadus, ir gatavs ziņot fondam par darba norisi un aprakstīt sagatavotās kolekcijas daļas *Journal of Baltic Studies*. Wörstera līdzstrādniekam un Baltijas lietu pārzinim Guntaram Mārtinsonam arī ir iespēja par šo kolekciju rakstīt latviešu valodā. \$3,000.- piešķirums varētu nozīmēt ap 18,000 lpp. sagatavošanu.

SAIMNIECĪBA: No LF prasa \$3,000.- kā neatmaksājamu piešķirumu darba veikšanai. Herdera Institūts arī nozīmē daļu no sava budžeta šim projektam katru gadu.

7. „LATVIJAS NEATKARĪBAS NORIETS 1939./40. GADĀ (FINIS LETTONIAE)”

Atbalsts manuskripta sagatavošanai.

DARBA VEICĒJS: Vilis Skultāns, Eduard Ziegler Str. 32, 8060 Dachau, West Germany.

VILĀ SKULTĀNA SNIEGTAIS PROJEKTA APRAKSTS: Šai darbā es iztīrāšu Latvijas bojā eju un tās iemeslus. Savā pētījumā balstīšos uz tā laika dokumentiem, liecinieku ieteicieniem un paša pieredzi. Tiesības šo pētījumu apstrādāt zinātniskas disertācijas ietvaros esmu ieguvis Frankfurtes universitātē (Johann Wolfgang Goethe Universitāt, Frankfurt am Main) filozofijas fakultātes Austrumeiropas vēstures nodaļā. Lielu daļu nepieciešamo materiālu esmu jau savācis Latvijas sūtniecības arhīvā, kā arī Public Record Office Londonā, Vašingtonas National Archives, Koblenčas Bundesarchivā, Bonnas Ārlietu ministrijas politiskajā arhīvā un franču Ārlietu ministrijas arhīvā Parīzē. Manā rīcībā ir daudz nepublicētu dokumentu, ko līdz šim nav izmantojuši ne latvieši, ne citu tautu vēsturnieki. Apskatāmais laiks ir piecpadsmit mēneši starp 1939. gada 15. martu un 1940. gada 17. jūniju. Darbā būs plaši iztīrātas lielvalstu 39. g. sarunas par Baltijas valstīm sniedzamām garantijām. Tāpat būs analizētas ārpolitiskās problēmas sakarā ar

Hitlera un Staļina slepeno vienošanos. Tad Otra pasaules konflikta sākums, baltvāciešu repatriācija, padomju militārās bāzes un somu-krievu ziemas karš, kas viss uzlika ārkārtīgi smagas nastas Latvijas valdībai. Īpaša uzmanība būs veltīta Latvijas neatkarības pēdējo mēnešu traģikai pirms padomju iemaršēšanas. Noslēgumā būs plaša dokumentu publikācija. Darba nobeigšanai nepieciešams viens gads. Tas parādīsies vienā no Rietumvācijas grāmatu seriēm par Austrumeiropas vēsturi. Parāllēli latviešu un vācu versijai gribu to likt tulkot angļu valodā.

SAIMNIECĪBA: No LF prasa \$6,000.- kā neatmaksājamu piešķirumu manuskripta sagatavošanai.

ATSAUKSMES: Guntis Friedītis, PBLA Sabiedrisko zinātņu institūta vadītājs: „Mag. iur. Vilis Skultāns lasīja 1985./86. mācību gadā lekcijas PBLA Sabiedrisko zinātņu institūtā Minsterē par Latvijas ārpolitiku neatkarības pēdējos gados un Latvijas okupāciju 1940. gadā. Viņš lielā mērā izmantoja savas disertācijas manuskriptu par Latvijas neatkarības norietu 1939./40. gadā.

Šī darba publicēšana būtu liels pienesums vēstures literatūrai un veicinātu ne tikai latviešu mācību institūtos izpratni, kāpēc mēs esam nonākuši situācijā kādā esam, bet papildinātu arī informāciju par Latviju internacionālā zinātniskā laukā. Apsveiktu, ja Latviešu Fonds šī iesāktā zinātniskā darba īstenošanu atbalstītu.”

V. Kreicbergs, Latvijas sūtniecības darbinieks ASV: „V. Skultāns savam pētījumam pieiet ar lielu nopietnību un šķiet ir atradis labu tiesu vēstures materiālu, kas nav publicēti latviešu darbos.

Par viņa publicista spējām, domāju, ka var labi spriest pēc viņa rakstiem, kas pēdējos gados parādījušies „Laikā”.”

8. „BALTU ZEMES ŠODIEN” — SKATU MATERIĀLS PAR LATVIJU UN LIETUVU ŠODIEN

Atbalsts nupat no Latvijas izvestu plašu slīdīšu un fotografiju materiālu pārfotografēšanai, sakārtošanai un sistematizēšanai, lai varētu ar to nākt atklātībā latviešiem visā pasaulē.

DARBA VEICĒJS: Alfrēds Stinkurs, Gosta Ekmans Vag 31, S-12654 Hagersten, Sweden.

ALFRĒDA STINKURA SNIEGTAIS PROJEKTA APRAKSTS: Dzīvojot un darbojoties šeit rietumos, un apzinoties sevi kā latviešus, arvien vēršam savas domas un skatus uz mūsu dzimteni. Vienalga cik labi jeb pieņemami klātos latviskumam un latvietībai brīvajā pasaulē, Latvija ir viena — tāla no mūsu sapņiem un ideāliem, tāla no mūsu saprašanas, kādu mēs to vēlamies redzēt un mīlēt — brīvu, skaistu un tautisku. Viens no veidiem kā paturēt savu piederību tautai ir būt ar viņu — izjust, piedzīvot, zināt. Tas nozīmē, būt pēc iespējas dažādi un plaši informētam.

Dievs ir man klāt stāvošs, jo esmu varējis apskatīt Latviju tādu, kāda viņa patiesībā ir, nevis tādu, kādu to iztēlojas okupētās Latvijas varas turētāji. Vairākos gados ar fotoaparātu kaklā un azotē (dažreiz) esmu to apceļojis, iepazīs, iemīlējis, bet ne bez sāpes. Redzēto esmu

iemūžinājis filmās — melnbaltajos un krāsu negatīvos, kā arī slīdītēs. Izceļojot uz rietumiem š.g. Puteņu mēnesī esmu sev līdzī atvedis ap 2000 krāsu slīdīšu, kā arī daudz negatīvu filmu, un fotografiju. Piedevām, rietumos ir vēl vismaz kāds 1000 krāsu slīdīšu, kuŗas palēnām, pamazām daudzos gados ir tikušas izvestas ar sakarīgu un jēdzīgu cilvēku palīdzību, un ir manis fotografētas. Tagad ir pienākums rūpēties par visa šī materiāla saglabāšanu. Slīdītes, publiski rādītas, ātri sabojājas, pazaudējot krāsas. Tātad ir jāpagatavo kopijas, kuŗas glabātos archīvā. Kad tas veikts, nākošais solis būtu visa nepieciešamā sagāde, lai tāda demonstrēšana atklātībai piepildītos. Manos tuvākajos nākotnes nodomos ietilpst dažādu, no latviešiem apdzīvotu, zemju apmeklēšana, slīdīšu rādīšana un komentēšana — atreferēšana.

SAIMNIECĪBA: No LF prasa \$3,000.- kā neatmaksājamu piešķirumu skatu materiālu pārfotografēšanas darba veikšanai.

PIEZĪME: LF padome šī projekta priekšdarbu ievadam š.g. pavasarī piešķīra \$2,000.- sēklas naudas atbalstu.

9. AUSTRUMKRASTA VASARAS VIDUSKOLAS BEVERĪNAS ROTKALŠANAS DARBŅICA

Atbalsts darbnīcas iekārtošanai.

DARBA VEICĒJI: Rotkaļi Aleksandrs Pariņš, Olgerts Kutcers un Alfons Mednis; direktriese Dace Gulbe, P.O. Box 115, Skippack, Pennsylvania, 19474.

BEVERĪNAS DIREKTRISES DACES GULBES SNIEGTAIS PROJEKTA APRAKSTS: Beverīnas vidusskolā mācās 50-60 skolēnu. Tiešās skolas mācības tiek papildinātas ar obligātām nodarbībām interešu grupās, kas notiek pēcpusdienās pēc skolas. Skolēnu aptaujas rāda, ka viena no visvairāk pieprasītām interešu grupām ir rotkalšana. Nodarbības šajā interešu grupā pašreizējā izkārtojumā ir ierobežotas piemērotas darbnīcas iekārtas trūkuma dēļ. Par instruktoriem aicinātie rotkaļi ņem līdz paši savus darba rīkus, ks skolēniem gan dod iespēju vērot rotu kalšanu, bet neļauj viņiem piedalīties darbā tik aktīvi, kā tas būtu vēlams.

Pieprasīto atbalstu ir paredzēts izlietot rotkalšanas darbnīcas iekārtas (darba rīku, galdu u.c.) iegādāšanai. Darba rīku un iekārtas izvēle tiks izdarīta saziņā ar instruktoriem A. Pariņu, O. Kutceru, A. Medni un J. Klaviņu. Pēc mazākiem pārkārtojumiem, darbnīcu varēs iekārtot ēkā, kas jau atrodas Beverīnā. Nopirktā iekārta paliks Beverīnas pārvaldes ziņā un, pēc vasaras nometnes slēgšanas, tiks uzglabāta kopā ar citiem mācību līdzekļiem lietošanai nākošajā gadā.

SAIMNIECĪBA: No LF prasa \$2,000.- kā neatmaksājamu piešķirumu darbnīcas iekārtošanai. Pusi no paredzētiem \$4,000.- kopējiem izdevumiem segs no Beverīnas budžeta.

ATSAUKSMES: Tālivaldis Bērziņš, ALA Izglītības biroja vasaras vidusskolu nozares vadītājs: „No savas pieredzes, strādājot mūsu vasaras vidusskolās, zinu, ka mūsu jaunatnē ir samērā dzīva interese par mūsu etnografiskām

vērtībām. Paplašinot etnografijas kursu Beverīnā, ieskaitot pilnu laiku rotkaļu nodarbības, noteikti palīdzēs ieaudzināt dziļāku jēgu un izpratni mūsu jauniešos par latviešu tautas vērtībām, un noteikti nostiprinās viņu latvisko pašapziņu. Bez tam dažiem skolēniem radīsies vēlēšanās turpināt rotkaļa izglītību un mums nākotnē izveidosies jauna rotkaļu paaudze. Lūdzu LF šo Beverīnas lūgumu ievērot."

Māc. Māris Ķirsons: „Manās 10 vasarās Beverīnā, vai kā skolotājs sākumā, vai vēlāk direktors, ar lielu prieku esmu vērojis rotkaļu dedzību un bērnu interesi. Sevišķi nozīmīgi ir bijis tas, ka tie bērni, kuŗi neizceļas sportos, dziedāšanā, vai mūzikā ir atraduši sev vietu pie rotkaļiem. Varbūt, ka daži bērni ir pēc dabas kautrīgāki kā citi, un tomēr strādājot savā nodabā, bet ar citiem kopā, viņi sāk iejusties sabiedrībā. Tas nenozīmē, ka tie, kam ir ķēriens uz visu, nav gājuši rotas kalt.

Neizbēgama problēma ir bijusi „īstas” darbnīcas trūkums. Ar darba rīkiem ir bijis tas pats, jo visu vajadzīgo meistari vienmēr nevar atvest līdz no mājām. Tāpēc es noteikti atbalstu šo pieprasījumu.

Vel ir svarīgi paturēt prātā, ka bērniem rotas kaļot var mācīt vēsturi, ģeografiju, etnografiju, un tas tiek uzņemts bez pārrāk lielām sāpēm.”

10. RIETUMKRASTA VASARAS VIDUS-SKOLAS KURSAS VALODAS LABORATORIJAS IEKĀRTOŠANA

Atbalsts laboratorijas ierīču iegādei.

DARBA VEICĒJA: Daira Cilne, 19222 Beckford Place, Northridge, California, 91324.

DAIRAS CILNES SNIEGTAIS PROJEKTA APRAKSTS: Ar 1986. gadu sākam Kursā mācīt fonētiku. Izrunas problēmas tiks teorētiski apskatītas klasē un skolniekiem tiks izskaidrots, kā skaņas veido latviešu valodā. Ar teoriju vien gan nepietiek, ir vajadzīga arī valodas laboratorija, kuŗā skolnieks var klausīties gan pareizu izrunu, gan savu valodu. Laboratorijai ir vajadzīgi īpaši magnetofoni ar austiņām un skaņu lentes — programma. Programmu iegādāsimies no Jāņa Riekstiņa Latviešu studiju centra. Rietummičiganas universitātē jau ilgāku laiku lieto laboratoriju kā valodas mācīšanas līdzekli; pasniedzēji atzīst, ka izrunu var pilnīgi izlabot ar tās palīdzību.

Magnetofonus un austiņas būtu jāpērk no „Sony” firmas. To ieteic gan Kalifornijas universitātes (LA), gan Vašingtonas universitātes laboratoriju vadītāji. Ir vajadzīga īpaša mašīna, jo ar parasto magnetofonu, skolniekam izdzēšot savu balsi, tiek izdzēsts arī skolotāja ierunātais paraugs. Mēs ceram iegādāties piecas šādas mašīnas, lai katrs skolnieks var paredzēto stundu skaitu laboratoriju izmantot. Šīs mašīnas ir pār vadāmas — nav vajadzīga īpaša iekārtošana, tā atkrīt klašu telpu pārūvēšanas izdevumi.

SAIMNIECĪBA: No LF prasa \$2,000.- kā neatmaksājamu piešķirumu laboratorijas ierīču iegādei. Šī summa daļēji sedz magnetofonu iegādi. Pārējo, tāpat programmu iegādi, segs Kursā.

51
ATSAUKSMES: Māra Soikāne-Trapāne, ALA Izglītības biroja vadītāja: „Mācot latviešu valodu atšķirīgu vecuma grupu bērniem ASV, tāpat ieklausoties un pētot izrunas attālināšanos no latviešu valodas izrunas normām citās trimdas zemēs, esmu konstatējusi, ka spēcīgi pasliktinājusies jauniešu izruna. Jaunieši un bērni latviešu vārdus izrunā pielāgojoties angļu, vācu, zviedru, spāņu, franču u.t.t. valodu izrunas normām. Parasti vienas šādas grupas runātāji savu nepareizo izrunu nesadzird, jo visi runā „vienādi nepareizi”. Izrunas uzlabošana, tāpat ir viena no latviešu skolu primāriem uzdevumiem.

Izrunu nevar ne uzlabot, ne izlabot bez īpašas sistēmas un konsekvēntas programmas. Pareiza latviešu valodas izruna jā māca sistematiski un arī teorētiski (t.i., paskaidrojot skolēnam, kur un kāpēc veidojas kāda īpaša latviešu skaņa). Tāpat jāpanāk, ka skolēns — salīdzinājumā ar pareizas izrunas paraugu — sadzird savas izrunas atkāpes no normas un tās pakāpeniski sāk izlabot. Šajā sakarībā jāpasvīt, ka šeit ļoti svarīgs faktors ir pareizas izrunas dzirdēšanas biežums! Nebūs iespējams sagādāt skolotāju, kas skolēnu priekšā atkārtotu kādas skaņas pareizo izrunu desmitām reizi pēc kārtas — ja būtu pieejama īpaša skaņu un valodas laboratorija ar austiņām, skolēns — programmas koordinētāja uzraudzībā — varētu netraucēti klausīties un atkārtot pareizas izrunas paraugu ļoti bieži.”

Biruta Zommere, ALA Izglītības biroja bij. vadītāja: „Latviešu valodas iemācīšana ir mūsu jaunajai audzei vispirmais mērķis. Valodas mācība vislabāk veicas, ja pielietojam jaunākās metodes, kuŗas izrādījušās par vērtīgām un ar kuŗām mūsu jaunieši jau mācījušies vietējās skolās. Latviešu valodas fonētika ir it sevišķi svarīga. Patskaņa īsums vai garums var mainīt visu teikuma saturu. Pat balss intonācija saturu var mainīt. Nav šaubu, ka latviešu valodas fonētiku vislabāk varētu mācīt ar vietējās skolās sekmīgi pielietotajām valodu laboratorijām. Valodas laboratorijas iekārtošana mūsu vasaras vidusskolā Kursā būtu milzu solis uz priekšu pareizas latviešu valodas iemācīšanai.”

11. APVIENOTS TAUTAS DZIESMU TEKSTU UN MELODIJU IzDEVUMS

Atbalsts apvienotā t. dz. tekstu un melodiju izdevuma sagatavošanai.

DARBA VEICĒJA: Dr. Irēna Dunkele, Geijersgatan 1nb, 7526 Uppsala, Sweden.

IRĒNAS DUNKELES SNIEGTAIS PROJEKTA APRAKSTS: Mūsu līdzšinējie tautas dziesmu publicētāji gājuši šķirtus ceļus — teksti izdoti atsevišķi (Barons, Švābe, Šmits, 1979. g. pasāktie jaunie izdevumi Rīgā), un tāpat izdotas atsevišķi melodijas bez tekstu variantiem, dažkārt publicējot tikai dziesmas pirmo pantu (Jurjāns, Melngailis, Vītoliņš).

Šie, citādi ļoti vērtīgie izdevumi, sniedz mums tomēr nepilnīgu ainu par mūsu dziesmām. Lasot Barona tekstus, nezinām kā dziesmas skanējušas un dziedot Vītoliņa melodijas, pētnieks ilgojas redzēt arī Barona bagātīgo variantu klāstu; bet atrast Barona sējumus attiecīgo dziesmu prasa lielas pūles, un otrkārt — ne visiem ir minētie izdevumi pieejami. Latviešu valodā publicētie